

Развитие малого несельскохозяйственного бизнеса на селе будет содействовать: диверсификации хозяйственной деятельности в сельской экономике; расширению источников формирования доходной базы местных бюджетов; повышению устойчивости развития сельских территорий в части расширения масштабов занятости и развития самозанятости сельского населения, повышения уровня его жизни.

Литература

1. Виленская М.С. Перспективы развития сельского туризма в России / М.С. Виленская // Современные наукоемкие технологии. — 2013. — № 10-2. — С. 245–246.
2. Войтюк М.М. Организация несельскохозяйственной деятельности на сельских территориях / М.М. Войтюк // Аграрный вестник Урала. — 2006. — № 3. — С. 21–27.
3. Официальный сайт Территориального органа Федеральной службы государственной статистики по Воронежской области. — Режим доступа. — <http://voronezhstat.gks.ru/>
4. Економіка праці та соціально-трудо́ві відносини: підручник / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та інші]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. — К. : КНЕУ, 2009. — 711 с.
5. Соціально-трудо́ві відносини зайнятості: сучасні тенденції, виклики, шляхи розвитку: монографія / [А. М. Колот, І. Ф. Гнибіденко, О.О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. А. М. Колота, І. Ф. Гнибіденка. — К. : КНЕУ, 2015. — 295 с.

References

1. Wilensky, M.S.(2013) «Prospects for the development of rural tourism in Russia», *Sovremennye naukoemkie technologie*, Vol. 10-2, pp. 245–246.
2. Voytyuk, M.M. (2006) «Organization of non-agricultural activities in rural areas», *Agrarny Vestnik Urala*, Vol.3 ,pp. 21–27.
3. The official website of the Territorial Agency of Federal State Statistics Service of the Voronezh region, available at: <http://voronezhstat.gks.ru/> (Accessed 18 May 2016)
4. Kolot, A.M., Hrishnova, O. A., Herasymenko, O. O. and others(2009), *Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny* [Labor Economics and Social-Labor Relations], KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Kolot, A. M., Hnybidenko, I. F., Herasymenko, O.O. and others (2015), *Sotsial'no-trudovi vidnosyny zaynyatosti: suchasni tendentsiyi, vyklyky, shlyakhy rozvytku* [Social-Labor Relations o fEmployment: current trends, challenges, ways of development], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2016 р.

УДК 339.924:314.744

Шиманська К.В.,

канд. екон. наук, доц.,

доцент кафедри міжнародної економіки,

Житомирський державний технологічний університет

utter2006@gmail.com

Шиманская Е.В.,

канд. екон. наук, доц.,

доцент кафедры международной экономики

Житомирский государственный технологический университет

Shymanska K.V.,
PhD, Assistant professor,
Assistant professor of the Department of International Economics
Zhytomyr State Technological University

**ЗОВНІШНЯ МІГРАЦІЯ В ПОЛЬЩІ
В ПРОЦЕСІ ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ,
ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ, УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**ВНЕШНЯЯ МИГРАЦИЯ В ПОЛЬШЕ
В ПРОЦЕССЕ ЕЁ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ: ПРОБЛЕМЫ,
ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ, УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ**

**FOREIGN MIGRATION IN POLAND
IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION:
PROBLEMS, SOLUTIONS, LESSONS FOR UKRAINE**

Європейські міграційні процеси, до яких активно залучається Україна, вимагають дослідження, оскільки призводять не тільки до перерозподілу трудових ресурсів між країнами, але й спричиняють низку серйозних демографічних і соціально-економічних проблем. Приклад Польщі, яка має безвізовий режим з європейськими країнами, є показовим для визначення тенденцій міграційних процесів на шляху країни до європейської інтеграції та вивчення потенційних проблем цього явища, особливо напередодні скасування візового режиму для України. У результаті виявлено подібність процесів, що відбувалися в Польщі в процесі входження до ЄС з аналогічними процесами в Україні та визначено, що основними проблемами зовнішньої міграції населення для обох держав є: еміграція висококваліфікованих працівників з усіх сфер економіки, студентська міграція, прихована міграція (в Україні — це й нелегальна)

Европейские миграционные процессы, к которым активно привлекается Украина, требуют исследования, поскольку приводят не только к перераспределению трудовых ресурсов между странами, но и приводят к ряду серьезных демографических и социально-экономических проблем. Пример Польши, имеющей безвизовый режим с европейскими странами, показателен для определения тенденций миграционных процессов на пути страны к европейской интеграции и изучения потенциальных проблем данного явления особенно накануне отмены визового режима для Украины. В результате выявлена схожесть процессов, происходивших в Польше в процессе вхождения в ЕС, с аналогичными процессами в Украине и определено, что основными проблемами внешней миграции для обеих стран являются: эмиграция высококвалифицированных работников из все сфер экономики, студенческая эмиграция, скрытая миграция (в Украине — нелегальная)

European migration, which Ukraine is actively involved in requires its study not only because it leads to a labor resources redistribution between countries, but also cause a range of serious demographic and socio-economic problems. In view of the existence of visa restrictions for Ukrainians, their leaving from the Ukraine to Europe is not widespread yet. Therefore, the example of Poland, which has a visa-free regime with European countries, is interesting for determining the migration tendencies in its way to European integration and identification of potential problems of this phenomenon, especially in view of the possible cancellation of visa requirements for Ukraine. The article aimed to analysis of migration processes in Poland, defining of its determinants, understanding of Poles attitude for migration and determine its socio-economic and demographic consequences. The study found the similarity of the processes taking place in Poland in the course of EU accession with similar processes in Ukraine. Determined that the main problems foreign migration for both states are emigration of highly skilled workers from all sectors of the economy, student migration, hidden migration (in Ukraine — also illegal). Found that the attitude of Poles to the migrant workers is different, sometimes very negative, including the Ukrainian, despite the historical, cultural and mental closeness.

Ключові слова. Міжнародна міграція, еміграція, імміграція, європейська інтеграція, Польща.

Ключевые слова. Международная миграция, эмиграция, иммиграция, европейская интеграция, Польша.

Key words. International migration, emigration, immigration, European integration, Poland.

Вступ. Міграційні процеси та їх регулювання у світі в цілому та в об'єднаній Європі, зокрема, набувають вирішального стратегічного значення для економіки окремо взятих країн і регіонів світу у зв'язку з тим, що міжнародні міграційні потоки, з одного боку, корелюють з міжнародними фінансовими потоками, а з іншого, — впливають на демографічне становище країни, соціально-економічні показники та кон'юнктуру ринку праці, спричиняють зміни у культурному середовищі населення, а разом часто провокують такі негативні явища, як релігійно-етнічні конфлікти. У цьому контексті актуалізуються і проблеми старіння нації, диспропорції у гендерно-вікових групах населення, зниження рівня народжуваності як джерела природного відтворення населення.

За даними дослідження міграції та торгівлі людьми в Україні (2015 р.), проведеного GfK Ukraine [1], 30 % респондентів, що виявили інтерес до пошуку роботи за кордоном обрали Польщу як країну для міграції [1]. І схильність Польщі до відкриття кордонів для українських заробітчанах пояснюється тим, що вона і сама потерпає від значних проблем імміграції, чим подібною вона стає до України. Так, у Звіті Урядової Ради з народонаселення Республіки Польща за 2014–2015 рр. вказано: “Після вступу до Європейського Союзу Польща зафіксувала значний відтік населення до інших держав-членів. За десять років кількість поляків, що живуть і працюють в інших державах ЄС, протягом 3 місяців збільшився на 1,3 млн осіб. <...>, а відсоток таких мігрантів у цілому населенні досяг 5 %, а головною приймаючою державою є Великобританія, хоча можна передбачити, що в наступних роках (ймовірно у 2015 р.) на перше місце як країна еміграції поляків вийде Німеччина” [11].

Тому спільне історичне минуле України та Польщі, культурна та ментальна подібність населення України, а також пріоритетність польського напрямку у структурі української еміграції обумовлює актуальність дослідження проблем зовнішньої міграції населення Польщі з метою визначення можливим наслідків подібних процесів в Україні.

Дослідження актуальних проблем зовнішньої міграції у Польщі, тенденцій та закономірностей, а також соціально-економічного базису активно провадять польські вчені та дослідники М. Будзинська (M. Budzyńska) [3], Я. Вішневські (J. Wiśniewski) [3], А. Гурни (A. Górny), М. Дущик (M. Duszczuk) [3; 4], П. Качмарчик (P. Kaczmarczyk) [7–9], М. Лешінська (M. Lesińska) [4], К. Матушик (K. Matuszczyk) [4], М. Окульські (M. Okólski) [7], Р. Стефаньська (R. Stefańska) [9], Й. Тировіч (J. Tugowicz) [8], А. Фігель (A. Fihel) [9] та інші. В Україні ці проблеми досліджує наукова школа під керівництвом А.М. Колота [12].

Постановка завдання. Проаналізувати розвиток міграційних процесів у Польщі, окреслити їх детермінанти та сформулювати уявлення про мотивацію населення Польщі до міграції, а також визначити її соціально-економічні та демографічні наслідки (у контексті порівняльного аналізу з українськими міграційними процесами).

Результати дослідження. Пройшовши важкий історичний шлях від комуністичного минулого до ринкової економіки та інтеграції у Європейський Союз, досвід Польщі є зразковим для України, особливо в контексті позитивного досвіду реалізації плану «шокової терапії», що вивів Польщу на високий рівень життя населення, а економіка цієї країни багато років демонструє зростання.

Проблеми міжнародної міграції глибоко вивчаються та досліджуються в усьому світі, тому на сьогодні наявні значні масиви даних щодо тенденцій та основних показників цього явища. Однак, вивчення статистичних даних і методологічних підходів до їх опрацювання у різних країнах і міжнародними організаціями дозволило виявити проблеми критеріальної неузгодженості щодо оцінювання показників руху населення. Тому в межах даного дослідження з метою визначення та вимірювання тенденцій зовнішньої міграції населення Польщі, масив опрацьовуваних даних обмежено статистичними даними, офіційно оприлюдненими Головним управлінням статистики Республіки Польщі.

За результатами вивчення динаміки міграційних процесів у Польщі протягом 1966–2014 рр. з'ясовано, що інтенсивність міграційних потоків (переважно еміграційних) за досліджуваній період відрізнялася нестабільністю, швидкими змінами (рис. 1).

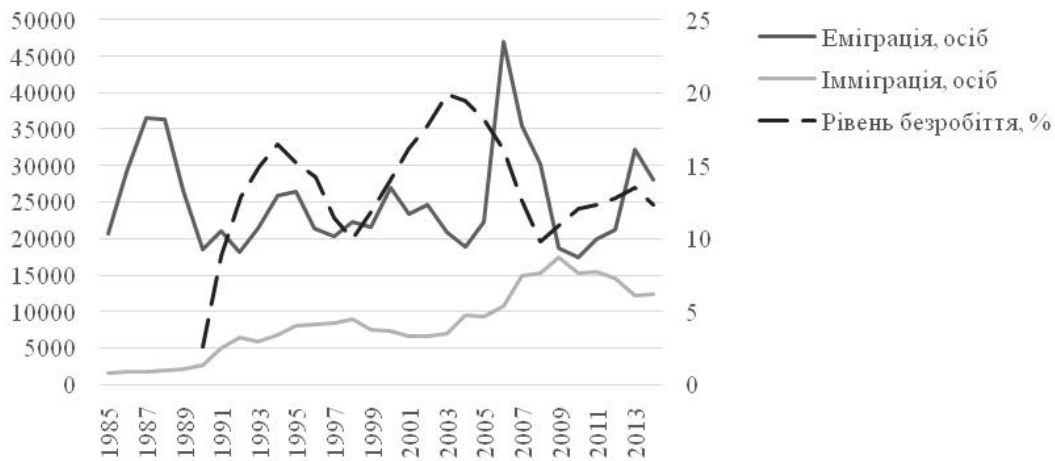

Рис. 1. Динаміка зовнішньої міграції населення Польщі (для постійного перебування) протягом 1966–2014 рр. (побудовано за даними Головного управління статистики Республіки Польща [6; 10])

Для пошуку детермінант означених змін слід провести історичний їх огляд і визначити ключові події і відповідні зміни у економіко-соціальному та політико-правовому середовищі Польщі, які стали поштовхом до інтенсифікації міграційних процесів. Зокрема, особливої уваги в цьому контексті вимагають трансформації суспільно-політичного курсу держави, що призводили до відповідних змін у сфері міграційної політики. І оскільки такі події корелювали з показниками еміграції та імміграції одночасно, вивчення факторів впливу на зовнішню міграцію населення проведено за хронологією змін у зовнішній і міграційній політиці Польщі.

Починаючи з 1989–1999 рр. відбувається різке поживлення імміграції до Польщі, що пов'язано з падінням комуністичного режиму та лібералізацією системи державного управління. Цей період характеризується «відкриттям кордонів» та укладенням двосторонніх угод між Польщею та країнами Європи, перш за все, з Німеччиною. У той же час, у Польщі ухвалюється два документи, що регулюють працю іноземців на її території: Закон про зайнятість (Ustawa o zatrudnieniu) 1989 р. і Закон про зайнятість та протидію безробіттю (Ustawa o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu) 1991 р. У цих нормативно-правових актах знайшли відображення питання про зайнятість іноземців на території Польщі, зокрема щодо видачі дозволів на працевлаштування в Польщі на певний строк та посаду. Такі правові зміни більше урегульовували можливість працевлаштування іноземців на території держави, проте вводили певні обмеження щодо працевлаштування, що пов'язувалося переважно з рівнем безробіття, який на той час фіксувалося.

В цілому ці правові зміни корелювали з політичним вектором розвитку Польщі, а саме євроінтеграційними прагненнями — підтвердженням цього є початок співпраці держави у сфері міграції з державами Шенгенської зони, зокрема в частині реадмісії польських мігрантів. Це створило комунікативний базис і зафіксувало прагнення Польщі до активної співпраці з Європою в питаннях регулювання міграційних процесів. Тому наступним важливим кроком також стало входження Польщі до Міжнародної організації з міграції у 1992 році.

Як бачимо з рис. 1, різкі зміни були характерні саме еміграції, що приводить до висновку про наявність внутрішніх факторів мотивації населення до міграції. Зауважимо, що порівняння тенденції показника безробіття за той же період часу вказує на існування певної залежності між поширенням цього негативного явища і обсягів еміграції населення Польщі. Так, зростання рівня безробіття у 1990–1994 рр. призвело до підвищення рівня еміграції у 1992–1995 рр.

Аналогічна залежність динаміки еміграції від рівня безробіття в країні спостерігалась і надалі — зростання безробіття з 10 % до 19,5 % протягом 1998–2003 рр. спровокувало масову еміграцію населення з 2003 р. по 2007 р. [6; 10] проте, варто сказати, що зростання інтенсивності міграції цього разу посилювалося ще таким політичним фактором, як входження Польщі до Європейського Союзу.

Лібералізація міграційних режимів у Європі, пов'язана з розширенням Європейського Союзу, відбувалася у різних формах, зокрема, практикувалося введення квот для працівників-мігрантів і їх цілеспрямоване залучення до окремих сфер економічної діяльності, спрощувалися режими видачі дозволів на працевлаштування на території держав — членів ЄС. Тому, як зауважують М. Дущик, Я. Вішневські та М. Будзинська, з 2007 р. громадяни Республіки Польща мали можливість вільного працевлаштування у країнах Європейського економічного простору. Зокрема вільним був доступ поляків на ринки праці Кіпру, Естонії, Нідерландів, Ірландії, Болгарії, Чехії, Фінляндії, Греції, Латвії, Литви, Мальти, Португалії, Румунії, Ісландії, Словаччини, Словенії, Швеції, Угорщини, Великобританії, Італії. Відносно спрощеним був такий доступ у Данії, Франції, Ліхтенштейні та Норвегії (хоча і регулювався на той час системою національного законодавства з праці). Разом з тим, не лібералізували порядок працевлаштування поляків Австрія, Бельгія, Люксембург та Німеччина [3, с. 55].

Тому головними напрямками еміграції поляків стали Німеччина, Великобританія, США, Канада та Ірландія. Динаміку відповідних еміграційних потоків за досліджуваний період продемонстровано на рис. 2.

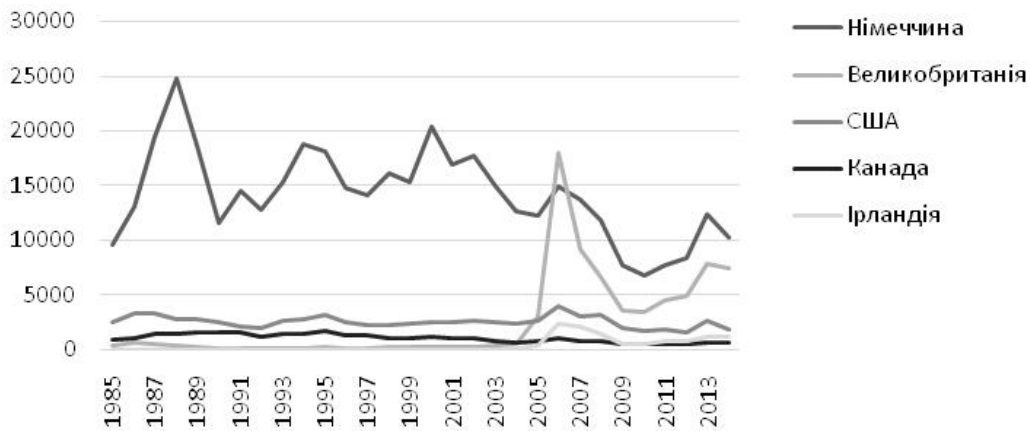

Рис. 2. Динаміка еміграції населення Польщі (для постійного перебування) протягом 1985–2014 рр. за основними країнами призначення (побудовано за даними Головного управління статистики Республіки Польща [6])

Відповідно до результатів дослідження П. Качмарчика та Й. Тировіч (2015) [8], які глибоко вивчали питання еміграції кваліфікованих поляків, «польську освіту важко реалізувати на ринку праці Британії <...>. Польські високо освічені мігранти зазвичай працевлаштовані набагато нижче їх навичок» [8].

У зв'язку з цим також дуже гострою для Польщі стала проблема еміграції студентів. Так, Європа прийняла Польщу, долучила її до інтеграційних процесів у всіх сферах, зокрема у сфері освіти, а це, в свою чергу відкрила колосальні можливості академічної та наукової мобільності — студенти отримують дипломи провідних європейських вузів, які дають конкурентні переваги на ринках праці розвинутих європейських країн і США. Так, «за кордоном сьогодні 48 тис. польських студентів: 2,6 тис. з них вирушили до Франції, до 1,8 тис. — до США, < > і найбільше — до Великобританії 6,2 тис. молодих поляків» [5]. Така ситуація пов'язана, переважно, з тим, що європейські університети пропонують вищу якість освіти і дозволяють випускнику отримати роботу у місті навчання, тим більше що дипломи таких вузів цінуються вище роботодавцями Європи.

Що стосується імміграції, то відносно стала її тенденція триває до 2002 р., що суттєво змінюється у зв'язку зі вступом Польщі до Європейського союзу. Остання подія, до речі, спровокувала зростання потоку мігрантів до Польщі майже вдвічі (рис. 3).

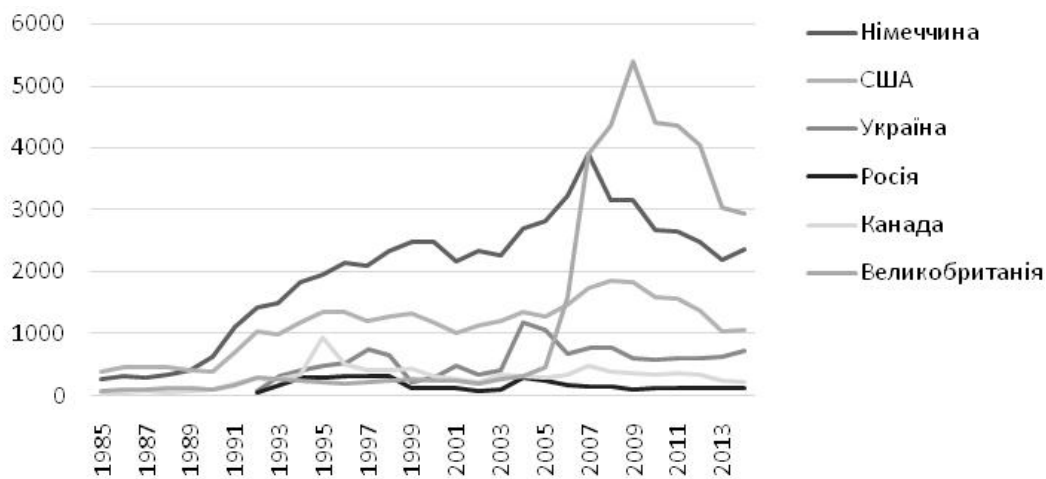

Рис. 3. Динаміка імміграції до Польщі (для постійного перебування) протягом 1985–2014 рр. за основними країнами походження (побудовано за даними Головного управління статистики Республіки Польща [6])

Проте, інтеграція Польщі у Європейське Співтовариство зробила її привабливою країною для іммігрантів, що означало масовий приплив робочої сили у цю країну, переважно заробітчан і їх сімей. Продемонстрована тенденція інтенсифікації імміграційних потоків на фоні зростання еміграції населення Польщі призводить до низки соціально-економічних, демографічних, культурних та інших проблем. Тому питання сприйняття іммігрантів населенням дозволяє виявити ризики його негативного ставлення до державної міграційної політики та ринку праці, відкритого для іноземців. Так, дослідження ставлення до іноземців в Польщі, проведене у 2015 р. компанією Ipsos для Міжнародної організації праці показало, що 35 % опитаних поляків вважають, що українці «можуть становити загрозу для безпеки Польщі» (відповідні показники в'єтнамців, мешканців Західної Європи американців, канадців, африканців та латиноамериканців коливаються в межах 19–21 %, більшим цей показник є тільки стосовно арабів 55 %), хоча 47 % і вважає нас близькими культурно [2].

Крім того, за даними цього ж опитування, відмічають позитивний вплив іноземців-мігрантів на польську економіку та на ринок праці Польщі відповідно 31 % і 29 %. Проте ще більше опитаних говорять про негативний вплив іммігрантів: 36 % оцінюють негативно їх вплив економіку держави та 40 % — на ринок праці [2]. Разом з тим, 38 % визнають необхідність рівного доступу іноземців до робочих місць (у той час, як 43 % зазначають, що іноземців слід влаштовувати на інші, ніж поляків, робочі місця). Як правило, негативно сприймають іноземця на посадах (за зростанням схвального ставлення): державного службовця, вчителя, адвоката, лікаря, медсестри, директора державної компанії тощо, а найсхвальніше поляки оцінюють залучення іммігрантів на будівельні, сільсько-господарські та авторемонтні роботи [2]. У цьому контексті вимагають диференціації державна міграційна політика та політика зайнятості населення у напрямі урегулювання можливих сфер працевлаштування іммігрантів, вимог до рівня їх кваліфікації, володіння державною мовою.

Якщо говорити про соціально-економічний і демографічний профіль еміграції населення Польщі, то слід проаналізувати результати досліджень М. Душика, М. Лешінської, К. Матушика (2015 р.) з проблем старіння населення Польщі. Зокрема, вони доходять висновку, що увага до питання еміграції населення в даному контексті «постало у зв'язку з більшою, ніж очікувалося, еміграцією поляків до інших країн-членів ЄС» [4].

На думку М. Душика, зовнішня трудова міграція поляків може мати і позитивні ефекти, «пов'язані переважно з отриманням мігрантами досвіду роботи за кордоном, поширенням знання іноземних мов, особливо англійської та здійсненням заощаджень, які одночасно можуть бути використані і для підвищення рівня життя, і для початку власної справи» [4]. Вважаючи такий погляд дуже слушним, можемо відмітити, що використання фінансових трансфертів трудових мігрантів є питанням надзвичайно актуальним у зв'язку з необхідністю підвищення життя у країні — донорі робочої сили, забезпеченні повернення мігрантів у рідну державу, а також з огляду на необхідність детінізації грошових доходів населення та фіскальних надходжень до державного бюджету.

Висновки. Вивчення проблем міграції у Польщі протягом періоду її євроінтеграційних перетворень дозволило сформулювати висновки щодо подібності процесів, що відбувалися як до моменту вступу Польщі до ЄС, так і після цього, з тими процесами, що нині відбуваються в Україні. Зокрема, гостро перед обома державами стоїть проблема еміграції висококваліфікованих працівників з усіх сфер господарської діяльності, що пов'язане з порівняно низьким рівнем оплати праці в Україні, а також тіньовою зайнятістю, що позбавляє найманих працівників соціальних гарантій. Разом з тим, європейські країни є цивілізованішими в питанні працевлаштування та відрізняються в цілому високим рівнем життя населення, що робить їх привабливим напрямом трудової міграції населення і Польщі, і України.

Різке зростання міграційних потоків відбувалося в Польщі у двох ключових періодах її історичного розвитку: припинення Польської Народної Республіки та подолання комуністичного ладу (1989 р.) і вступ Польщі до Європейського Союзу (2004 р.). Збільшення числа емігрантів було зумовлено також рівнем безробіття. На сьогодні переважними напрямками еміграції поляків є Німеччина, Великобританія, США та Канада, а основними країнами походження іммігрантів стали Україна, В'єтнам, США, Канада, країни Африки та Латинської Америки.

Слід наголосити також на проблемі студентської міграції, що характерне для обох держав: нині у за межами Польщі навчається 48 тис. студентів, і лише п'ята частина з них реально збирається повертатися. Таким чином, студенти-емігранти потенційно поповнюють ринок праці приймаючої країни з низькою ймовірністю повернення на Батьківщину, а країні походження у зв'язку з цим загрожує ризик старіння населення, підвищення навантаження на пенсійні фонди, зростання обсягів соціальних трансфертів.

Література

1. Badanie na temat postaw wobec cudzoziemców w Polsce: czerwiec 2015 / IOM, Warszawa [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://blog.iom.pl/wp-content/uploads/2015/07/Prezentacja-IPSOS-dla-IOM-.pdf>

2. Bielska A. et al. Trzy lata członkostwa Polski w Unii Europejskiej [Електронний ресурс] // Bilans korzyści i kosztów społeczno-gospodarczych związanych z członkostwem Polski w Unii Europejskiej — Polska na tle regionu. — 2007. — T. 1. — Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/Maciej_Duszczyk/publication/268296282_Trzy_lata_czlonkostwa_Polski_w_Unii_Europejskiej/links/564b018e08ae44e7a28e9e6f.pdf
3. Duszczyk M. Upolitycznienie kwestii demograficznej (starzenia się ludności) w Polsce [Електронний ресурс] / M. Duszczyk, M. Lesińska, K. Matuszczyk // Ośrodek Badań nad Migracjami, Uniwersytet Warszawski / *Studia i Materiały*. — 2015. — Nr 5. — Режим доступу: http://migageing.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/36/2015/07/SiM_05.pdf
4. Emigracja studentów. Wrócić z zagranicy albo nie jest łatwo, albo nie ma po co / Anna Wittenberg // *Forsal.pl* [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://forsal.pl/artykuly/920350.emigracja-studentow-wrocic-z-zagranicy-albo-nie-jest-latwo-albo-nie-ma-po-co.html>
5. Głowne kierunki emigracji i imigracji w latach 1966-2014 migracje na pobyt stały / Główny Urząd Statystyczny [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosc/glowne-kierunki-emigracji-i-imigracji-w-latach-1966-2014-migracje-na-pobyt-staly,4,1.html>
6. Kaczmarczyk P. Economic impacts of emigration in Poland and the Baltic states [Електронний ресурс] / P. Kaczmarczyk, M. Okólski // *FAFO Papers*. — 2008. — No. 01. — Режим доступу: http://fafo.no/~fafo/media/com_netsukii/10045.pdf
7. Kaczmarczyk P. Winners and Losers among Skilled Migrants: The Case of Post-Accession Polish Migrants to the UK / Kaczmarczyk P., Tyrowicz J. // *IZA Discussion Papers*. — No. 9057 — Режим доступу: <http://hdl.handle.net/10419/111510>
8. Recent Trends in International Migration in Poland: The 2011 SOPEMI Report / M. Anacka, A. Fihel, P. Kaczmarczyk, R. Stefańska // Ośrodek Badań nad Migracjami, Uniwersytet Warszawski / *CRM Working Papers*. — 2011. — Nr 52/110. — Режим доступу: <http://www.migracje.uw.edu.pl/download/publikacja/1778/>
9. Stopa bezrobocia w latach 1990-2016 / Główny Urząd Statystyczny [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-w-latach-1990-2016,4,1.html>
10. Sytuacja demograficzna Polski: Raport 2014–2015 [Електронний ресурс] / Rządowa Rada Ludnościowa. — Zakład Wydawnictw Statystycznych. — Warszawa, 2015 — Режим доступу: http://bip.stat.gov.pl/download/gfx/bip/pl/defaultstronaopisowa/461/1/1/sytuacja_demograficzna_polski_raport_2014_2015.pdf
11. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2015р. / Міжнародна Організація з Міграції [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf
12. Соціально-трудові відносини зайнятості: сучасні тенденції, виклики, шляхи розвитку: монографія / [А. М. Колот, І. Ф. Гнибіденко, О.О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. А. М. Колота, І. Ф. Гнибіденка. — К. : КНЕУ, 2015. — 295 с.

References

1. International Organization for Migration (2015), “Badanie na temat postaw wobec cudzoziemców w Polsce”, available at: <http://blog.iom.pl/wp-content/uploads/2015/07/Prezentacja-IPSOS-dla-IOM-.pdf> (Accessed 6 June 2016).
2. Bielska, A., Budzyńska, M., Byrt, A., Chećko, M., Duszczyk, M., Kępa, J., .. & Wójcik, K. (2007), “Trzy lata członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Bilans korzyści i kosztów społeczno-gospodarczych związanych z członkostwem Polski w Unii Europejskiej”, *Polska na tle regionu*, No. 1, available at: <https://www.msz.gov.pl/resource/5eb24dfa-68e6-4715-8c58-4193d3c8e8ab> (Accessed 6 June 2016).
3. Duszczyk, M., Lesińska, M., & Matuszczyk, K. (2015), “Upolitycznienie kwestii demograficznej (starzenia się ludności) w Polsce”, *Studia i materiały*, No. 5, available at: http://migageing.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/36/2015/07/SiM_05.pdf (Accessed 6 June 2016).

4. Wittenberg, A. (2016), "Emigracja studentów. Wrócić z zagranicy albo nie jest łatwo, albo nie ma po co", *Forsal.pl*, [Online], available at: <http://forsal.pl/artykuly/920350,emigracja-studentow-wrocic-z-zagranicy-albo-nie-jest-latwo-albo-nie-ma-po-co.html> (Accessed 6 June 2016).
5. Główny Urząd Statystyczny (2015), "Główne kierunki emigracji i imigracji w latach 1966-2014 migracje na pobyt stały", available at: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosc/glowne-kierunki-emigracji-i-imigracji-w-latach-1966-2014-migracje-na-pobyt-staly,4,1.html> (Accessed 6 June 2016).
6. Kaczmarczyk, P., & Okólski, M. (2008), "Economic impacts of migration on Poland and the Baltic states", *Fafo paper*, 1, available at: http://fafo.no/~fafo/media/com_netsukii/10045.pdf (Accessed 6 June 2016).
7. Kaczmarczyk, P., & Tyrowicz, J. (2015), "Winners and Losers among Skilled Migrants: The Case of Post-Accession Polish Migrants to the UK", *IZA Discussion Papers*, No. 9057, available at: <http://ftp.iza.org/dp9057.pdf> (Accessed 6 June 2016).
8. Anacka M., Fihel A., Kaczmarczyk P., Stefańska R. (2011), "Recent Trends in International Migration in Poland: The 2011 SOPEMI Report ", CRM Working Papers, [Online], No 52/110, available at: <http://www.migracje.uw.edu.pl/download/publikacja/1778/> (Accessed 6 June 2016).
9. Główny Urząd Statystyczny (2015), "Stopa bezrobocia w latach 1990-2016", available at: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-w-latach-1990-2016,4,1.html> (Accessed 6 June 2016).
10. Rządowa Rada Ludnościowa (2015), "Sytuacja demograficzna Polski: Raport 2014–2015", available at: http://bip.stat.gov.pl/download/gfx/bip/pl/defaultstronaopisowa/461/1/1/sytuacja_demograficzna_polski_raport_2014_2015.pdf (Accessed 6 June 2016).
11. *The International Organization for Migration* (2011), "Research of Migration and Human Trading: Ukraine, 2015", available at: http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf (Accessed 6 June 2016).
12. Kolot, A. M., Hnybidenko, I. F., Herasymenko, O.O. and others (2015), *Sotsial'no-trudovi vidnosyny zaynyatosti: suchasni tendentsiyi, vyklyky, shlyakhy rozvytku* [Social-Labor Relations of Employment: current trends, challenges, ways of development], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2016 р.

УДК 005.35:658.009.12

Лулак Р.А.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки,
economist_555@mail.ru

Качмар Н.М.,

аспірант кафедри економіки,
nkachmar5@gmail.com

Львівський торговельно-економічний університет

Лулак Р.А.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки,

Качмар Н.М.,

аспірант кафедри економіки,
Львовский торгово-экономический университет